

RITTEROV BIOGRAFSKO-HERALDIČKI RAD I »VITEZOVIĆ«

Naš »zlatni vitez«, Pavao Ritter Vitezović, bio je ličnost rijetke ambicioznosti, izvanredne intelektualne snage i svestrana talenta. Našao se u vremenu kada je ovom dijelu svijeta trebao jedan takav revnik i poduzetnik, prosvjetitelj i grudoljub.

Stjecaj okolnosti išao mu je početka u prilog jer je imao podršku dvorskih krugova i samog cara Leopolda I., a imao je i »knjigotiskaru« na raspolaganju. Kasnije će se neprilike žestoko okomiti na njega. Fronta njegovih protivnika potpuno će ga onemogućiti i u životu i u stvaranju. Ostatak će bez tiskare, bez osnovnih materijalnih sredstava, bez moralne podrške, a na koncu će umrijeti u tuđini.

Ali Vitezović je načinio toliko za našu prosvjetu, književnost i znanost da je postao i ostao simbol jedne epohe. I ne samo to. Bio je i ostao uzor ne samo nekolicini istaknutih pojedinaca nego i čitavim naraštajima. Pa čak i preteča nekih zbivanja i pokreta.

Ritter je shvatio da u povijesnim znanostima treba on sâm učiniti ono što naprednije zemlje već imaju.

Proglas godine 1696.

Mirko Breyer je 1903. napisao: »... lebdila mu pred očima omašna i bogato urešena genealoška i tipografijsko-historička djela, kakovih tada već odavna bijaše u mnogim kulturnim zemljama«.

Vitezović je kanio sustavno obraditi obiteljski život »ilirskih« naroda u djelu kojemu je dao radni naslov »De Aris et Focis Illyricorum« (Žrtvenici i ognjišta Ilira). Želio je da djelo bude što cjelovitije. Već je imao prikupljen znatan dio povijesne građe, listina i povelja. No Ritter želi prikupiti sve što se prikupiti dade. Zato se 23. II. 1696. obraća javnosti jednim na latinskom sročnim proglasom:

»Svoj dvorskoj gospodi, župljanima i plemenitim stanovnicima, te vladarima, upraviteljima i sudcima država, slobodnih varoši, i gradova, te poveljenih trgovišta itd., Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Bosne, Srbije, Raše i ostalih kraljevina slavnoga slovinskoga ili ilirskoga naroda.«

Ovaj »leteći list« izdao je Vitezović vjerojatno po uzoru na neki inozemni primjer.

U njemu Ritter traži da mu se dostave stanoviti podaci za »javne predstavnike« i »građanstvo«: važniji događaji, natpisi i grbovi, položaj i postanje, osnivači i utemeljitelji, zaštitnici i pokrovitelji, načelnici i prvaci i sl.

Raspisuje također pretplatu na ovo djelo, kao i prinos u novcu. Pretplata od 6 carskih talira osigurava samo uvrštavanje plemićkog grba. Za 12 talira pored grba bit će objavljena i genealogija, dok za gradove i varoši navodi pretplatu od 15 carskih talira.

Premda se ne mali broj pozvanih oglasio na ovaj poziv, Ritter je ipak došao do dragocjene povijesne građe. Nešto je od nje sâm objavio, a drugo je ostalo u njegovoj ostavštini. Njegovu ostavštinu i uopće njegovo djelo upotrijebio je Baltazar Adam Krčelić (1715—1778) pri pisanju svog 1760. objavljenog djela »De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminares«.

Zamišljeno djelo Vitezović nije izdao, ali njegov proglas i prikupljena građa bili su pothvat od neprocjenjiva značenja za naše kulturno nasljeđe.

Biografsko-heraldički rad

Upravo svojim proglasom od godine 1696. došao je Vitezović do mnoštva crteža grbova i pečata, te građe za rodoslovlja velikog dijela znamenitih ljudi i obitelji onog doba i (uglavnom) naše povijesti, te je tako mogao lakše prirediti kronologije banova, biskupa, obitelji i pojedinaca ilustrirajući ih njihovim plemenitaškim amblemima.

U više svojih djela Ritter se bavio tematikom pomoćnih znanosti, kao što su genealogija, sfragistika, heraldika.

Povijest porodice Gušić opisao je u djelu »Apographum Ex Joanne Lucio...« koja je tiskana godine 1681. u Ljubljani.

O podrijetlu ugarskog kralja Ladislava (1077 — 1095) piše (i dokazuje da je kralj iz hrvatske loze!) u djelu »Natales D. Ladislavo R. Slavoniae Apostolo Restituti...« Ovo je djelo tiskano godine 1704. u Zagrebu.

Kratki historijat i popis šezdeset i jednog zagrebačkog biskupa u razdoblju od 1091. do 1722. daje negdje poslije 1703. u djelu »Ordo Pontificum ecclesie Zagrabiensis«.

Životopis stotinu dvadeset i jednog sveca i blaženika donosi (oko 1706) u djelu »Indigetes Illyricani sive vitae sanctorum Illyrici«.

U rukopisu »Opuscula varia ad historiam illyricam spectantia« obradio je rodoslovlje nekoliko južnoslavenskih vladarskih porodica, a u »Manuscriptum Authenticum...« predmet je genealogija nekih hrvatskih obitelji. Sačuvana je i njegova rasprava o rodoslovnom stablu vladarske kuće Kotromanić.

U djelu »Banologia« priredio je (oko 1710) kronologiju pedeset i četvorice hrvatskih banova od Porina do Ivana Palffyja, nacrtavši uz naznaku svakog i njegov grb. Njegovih heraldičkih crteža ima i u njegovu rukopisu »Miscellanea et Fragmenta Autographa«.

U djelu »Stemmatographia...« (Beč, 1701), koje je u Beču 1741. izdao Hristofor Zefarović u prijevodu na »slavensko-srbski«, te ga ponovo na latinskom donio i »Zagrabiense Calendarium ad a. 1808.«, objavljeno je pedesetak grbova »ilirskih« i drugih provincija.

No to ipak nije sve. Grbova i heraldičkih crteža ima i u drugim Ritterovim djelima.

Časopis »Vitezović«

Poznavajući Vitezovićev rad na ovom polju, a u spomen na njegove zasluge u utemeljivanju genealogije i heraldike kao znanosti u nas, znameniti hrvatski povjesničar Emilij Laszowski (1868 — 1949) pokreće u Zagrebu »Mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku« pod imenom »Vitezović«.

Časopis je izlazio od 1903. do 1905. U predgovoru (»Pristup«) broja 1 od srpnja 1903. uredništvo među ostalim piše: »Kao što kod svih kulturnih naroda, tako se i kod nas Hrvata počeo rano buditi interes za genealogiju (rodoslovje), biografiju (životopis), heraldiku (grboslovje) i sfragistiku (pečatoslovje)«.

U posljednjem broju časopisa »Vitezović« od ožujka 1905. pojavio se kao poseban prilog »Hrvatski bibliofil«, koji je uredio književnik dr. Velimir Deželić (1864—1941).

U »Vitezoviću« br. 1 na str. 8—10 nalazi se i prilog samog urednika Laszowskog pod naslovom »Grb i rodoslovje plemenitih Rittera Vitezovića«. Tu doslovce na strani 9. piše:

»Od plemića Rittera bijaše prvi Antun, koji se je za cijelo već rodio u Hrvatskoj.« ...

»Antun je imao dva brata, Jurja i Ivana, sina Pavla i ženu Doroteju Lukinić (Luchkinik). Kako sam spomenuo g. 1652. 15. oktobra u Pragu datovanim plemićkim listom (armales), podijeli kralj Ferdinand III. Antunu Ritteru, ženi njegovoj Doroteji Lukinić, braći njegovoj Jurju i Ivanu te sinu mu Pavlu ugarsko-hrvatsko plemstvo i grb.« ...

»Plemstvo Rittera proglašeno je na hrvatskom saboru u Zagrebu 25. augusta 1653. te je upisano u saborski zapisnik bez ikakvog prigovora.« ...

U ovom je prilogu i grb obitelji Vitezović, koji je najvjerojatnije vlastoručno izradio sâm Pavao Ritter Vitezović.

Umjesto sažetka

Vitezovićev rad na ovim pomoćnim znanostima višekratno je informativno i ovlaš naznačila nekolicina naših povjesničara specijalista obrađujući neke teme kojima je i sam Ritter ponešto pridodao, ali nitko dosad — koliko je meni poznato — nije temeljito i studiozno, separatno i stručno, zaokružio ovaj dio njegova opusa.

Da se ovaj dio njegova stvaralaštva ne zaboravlja, pokazuje i Laszowski časopisom kojemu je dao i Ritterovo ime.

Ovaj dio Vitezovićeve rada zacijelo zavređuje da bude prikupljen u jednoj ediciji (ili barem knjizi), stručno priređen, analiziran, popraćen najosnovnijim komentaram. Zavređuje to ne samo zato što je to djelo ovog polihistora artistički i egzaktno izvedeno, nego i zato što svojim dimenzijama, opsegom i sustavnošću nadopunjuje Vitezovićev povjesničarski rad, a i osvjetljuje jedan ne mali istržak naše povijesti.

Sl. 96 — Naslovna stranica Titezovićeve knjige »Nova Musa« 1683., u kojoj su objavljena dva njegova »hijeroglifa« (rebusa)

IZVORI:

- Mirko Breyer: Proglas Pavla Rittera-Vitezovića od god. 1696. (u Prosvjeta, Zagreb, br. 1, str. 27—30 i str. 100).
- Vitezović (časopis), Zagreb, 1903—5.
- Vjekoslav Klaić: Život i djela Pavla Rittera Vitezovića, Zagreb, 1914.
- Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, Zgb. 1929.
- Djela Pavla Vitezovića, Zagreb, 1952.
- Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1967.
- Bartol Zmajčić: Heraldika, Zagreb, 1971.

ZUSAMMENFASSUNG

VITEZOVIĆ, BIOGRAFISCH-HERALDISCHE ARBEIT UND DIE ZEITSCHRIFT »VITEZOVIĆ«

von S. Peleh

Pavao Ritter Vitezović beschaeftigt sich auch mit Hilfswissenschaften wie Genealogie, Biographie, Heraldik und Sprachistik. Er hat Stammbäume, Lebensläufe und Chronologien einiger Herrscher, aristokratischen und angesehenen Familien (Koenig Ladislav, Familie Kotromanić, 54 kroatische Bane, 61 Zagreber Bischoefe, Familie Gušić u. a.) beschrieben und Wappen von einer Reihe dieser Familien und Persoenlichkeiten sowie vieler Provinzen, Laender und Staaten ausgezeichnet.

Ein bedeutendes historisches, biographisch-heraldisches Material hat Vitezović durch sein Manifest aus dem Jahre 1696 angesammelt. Das Manifest ist in lateinischer Sprache geschrieben, wahrscheinlich nach einem auslaendischen Muster und ist um 1901 oder 1902 vom beruehmten zagreber Antiquar Mirko Breyer (1863—1946) gefunden worden.

Ihm zu Ehren gruendete der kroatische Historiker Emilij Laszowski (1868—1949) 1903 in Zagreb eine Zeitschrift fuer Genealogie, Biographie, Heraldik und Sprachistik unter dem Namen »Vitezović« mit der Zeichnung der hypotetischen Gestalt von Vitezović auf der Schlusseite. Die Zeitschrift ist bis 1905 herausgegeben worden. Hier ist auch ein Artikel von E. Laszowski »Der Wappen und der Stammbaum der adeligen Ritter Vitezović«.

In der letzten Nummer der Zeitschrift »Vitezović« erschien der Beitrag »Hrvatski bibliofil« (Der kroatische Bibliophile), den der kroatische Schriftsteller Dr Velimir Deželčić (1864—1941) verfasste.

Sl. 97 — Parobrod »Dubac« u senjskoj luci oko 1921.